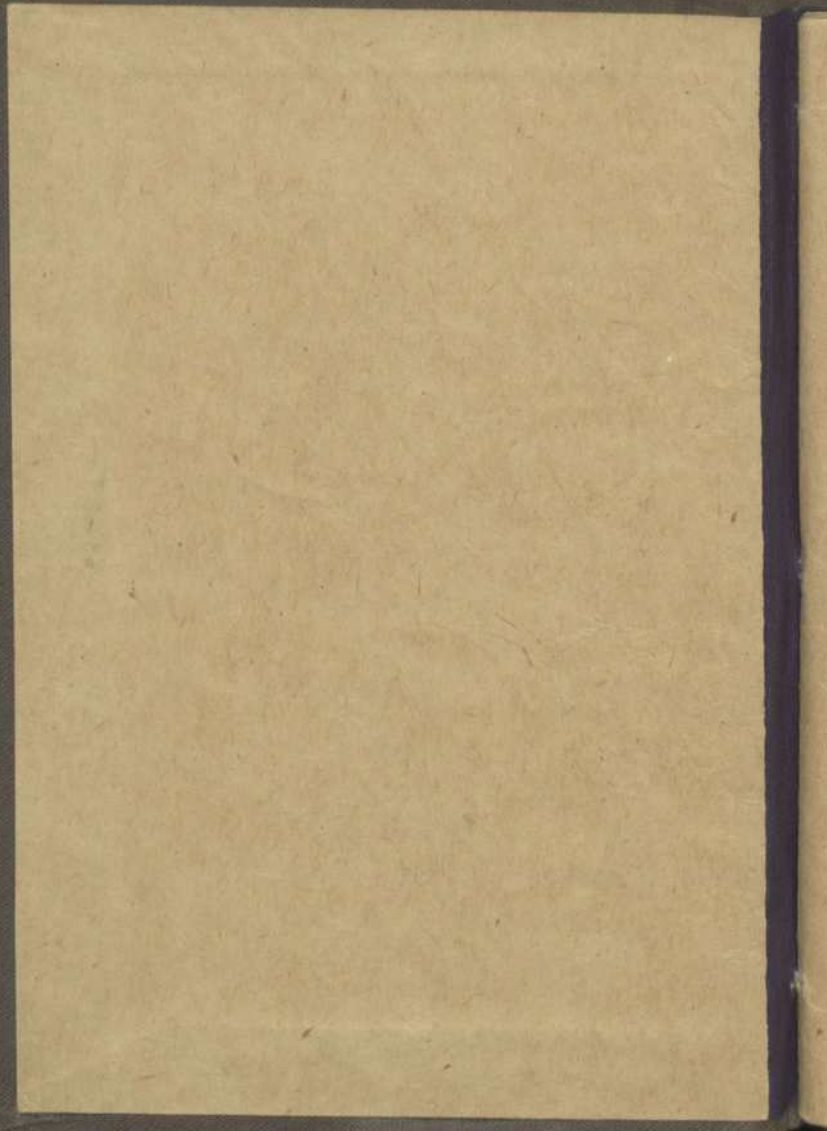
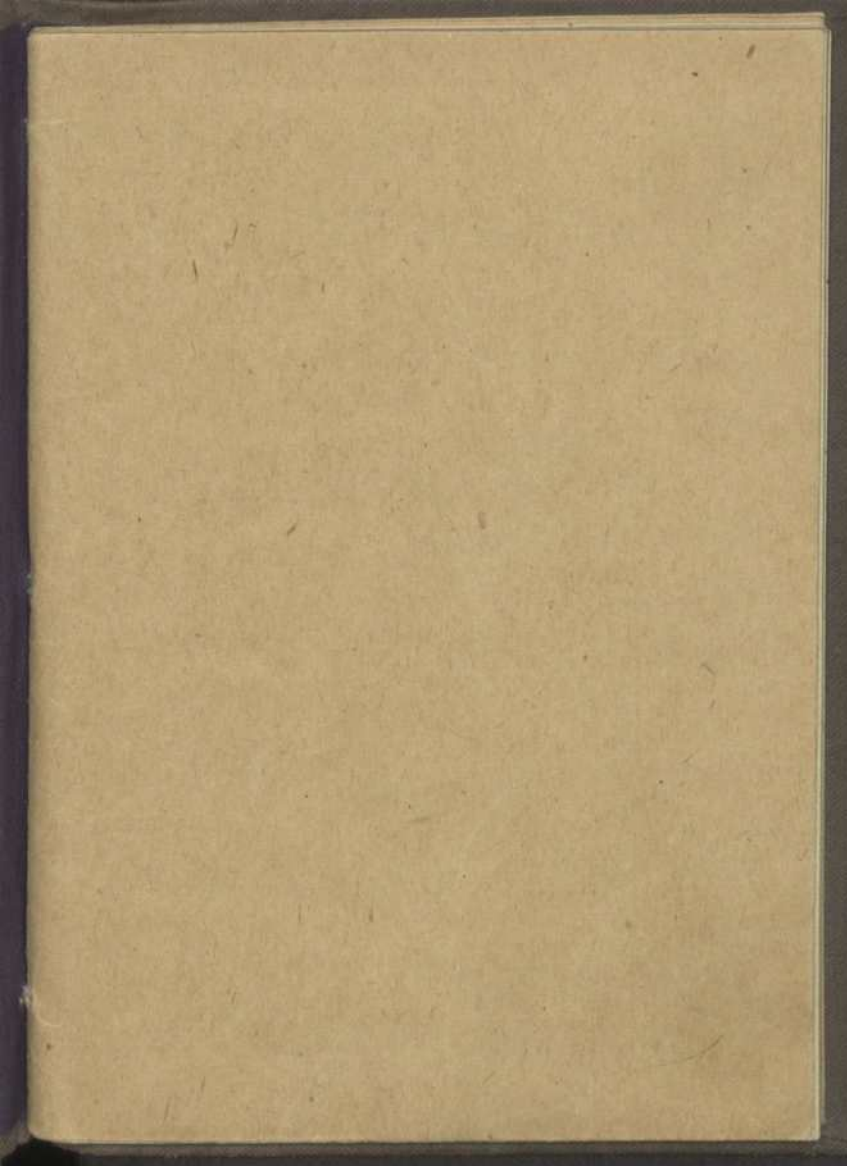
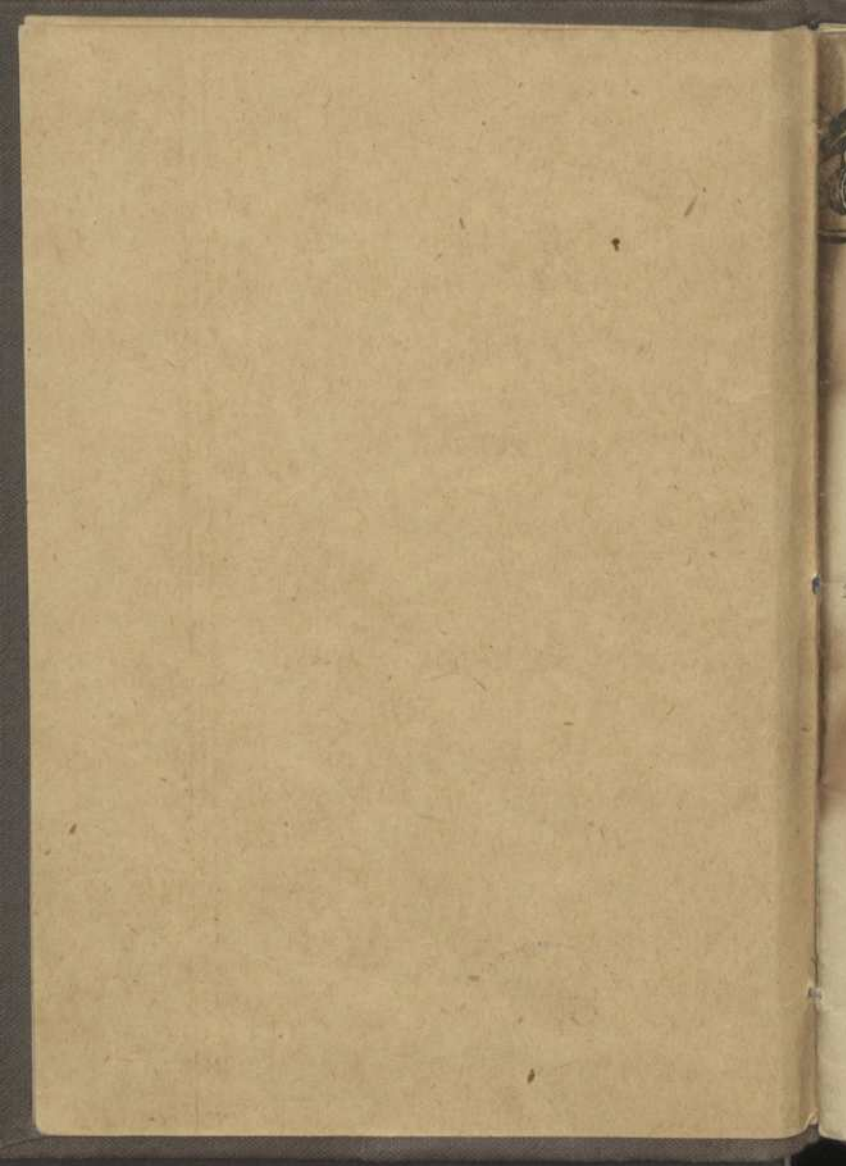

Ba 69 279

Faint handwritten text, possibly "The Great"

Р/В
Бел
К

БА 69279

АПАВЯДАЊНІ

АДАМ БАБАРЭКА

1 к. Дзгуб. ас

М
А
А
Д
Д
Ж
Ж

Бел. гдзел

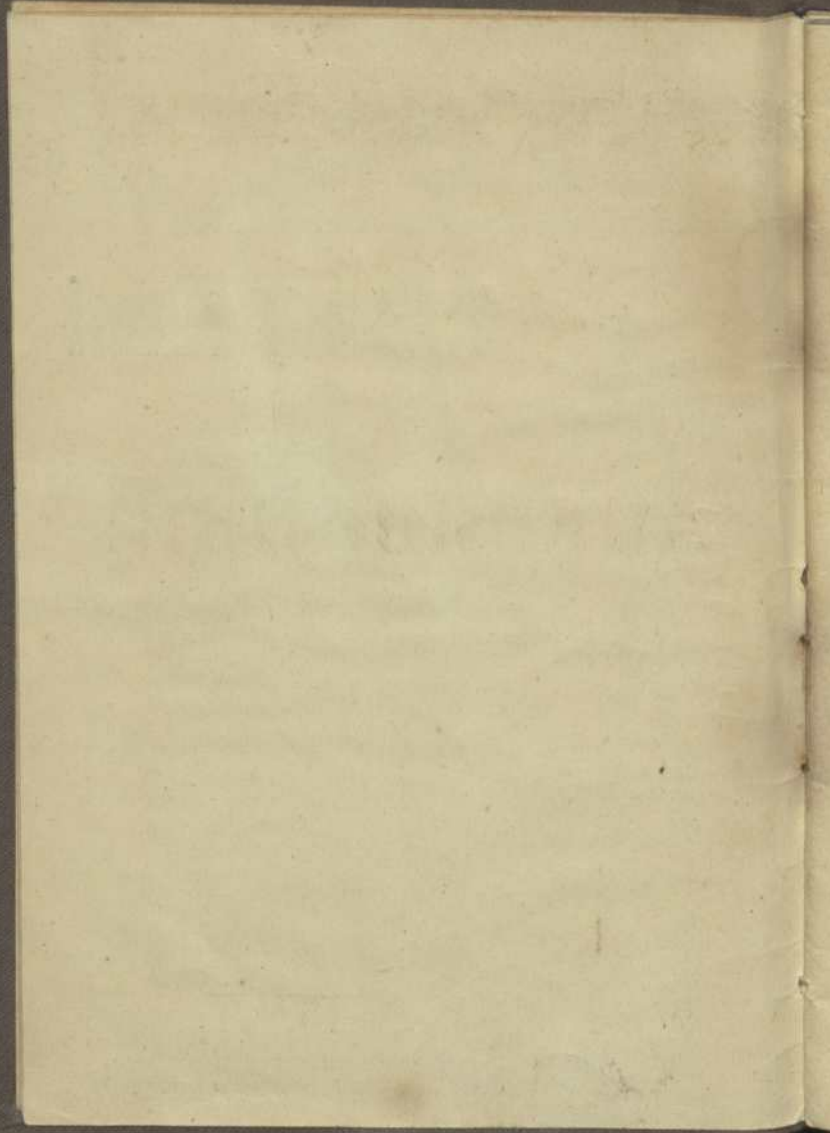
1994 г

БА 69279

№ 4

131

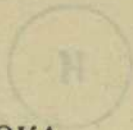

а

№ 4 КНІЖНІЦА „МАЛАДНЯК“ № 4

Беларусь

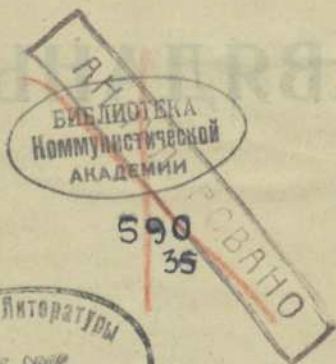
АДАМ БАБАРЭКА

АПАВЯДАНЬНІ

162

ВЫДАНЬНЕ ЦБ МАЛАДНЯКА
М Е Н С К—1925

36-58582, *mmR*

КАЛЯ БАЛОТА.

На шырокім, бязмежным прасторы людзкае зямелькі палюбоўна разьлеглося вузкія й шырокія палосы ніў, увабраныя ў зялёную рунь і апавітыя чорнымі й сінімі стужкамі частага й рэдкага лесу.

Сям-там і на палосах былі раскіданы кучкі крывого хвойніку, ельніку; часамі сям-там пракідалася й бярэзінка-сірацінка. І выглядалі гэтыя хваінікі, ялінкі й бярэзінкі выгнаньнікамі; іх узрок імкнуўся да гушчы і, здаецца, хістаючыся, яны прасіліся прыняць іх у сваю сям'ю. Нялюбы былі і гэтыя прасторы яшчэ й затым, што пасярэдзіне іх было вялікае гнілое балота. Затхласьць ад яго далёка разносілася навокал, але не далятала да чорных і сініх стужак.

А балота даўно, даўно стаяла тут і ўсё ў ваднэй меры. Ні вецер, ні сонца не маглі сваім цалаваньнем паменшыць яго тут панаваньня. Ні чыя-ж другая рука ня кратала гэтае багны, і яно, як мярцьвяк, з нарастамі дзікімі ляжала пакойнае, зацягнутае тоўстым пластам рыжае бросьні.

— Гніем мы дарма тут,—часта шапталі бярэзінкі сваім суседкам хваінкам.

— А гэты яшчэ злосны вецер,—адбівалася ялінка ад подыху з балота. Яна цешылася толькі тады, калі вецер прыносіў радасны шум ад далёкай пушчы, што стужкай хвалявалася на ўзьмежку неба і зямлі.

Кожнаму рупіла сваё. Адно цешылася з таго, з чаго другое нудзіла, з чаго другое нашчэнт усыхала. Адно—ялінка, другое—бярэзінка. Ялінка ўпівалася сягоньнешнім, бярэзінка на яго страціла надзею.

— Мне лепш падабаецца балотны вецер,—адхіляючыся матала яна тонкімі галінамі.

— Я-ж вытрываць не магу,—казала на тое ялінка.

А хваінкі?..

Яны былі ні туды, ні сюды. Страцілі ўжо ўсякія надзеі, і над купчастымі шапкамі—часта відаць было—каціліся з воч кропелькі сьлёз. Яны здалёк толькі любаваліся на сваіх сёстраў у бары—стройных і высокіх—і думалі пра сябе:

— Нам ня быць такімі.

І плакалі.

Ня тое думала старэнькая бярэзінка, калі гаварыла: „мне падабаецца балотны вецер“.

Яна шмат год пражыла на вузкай палосцы, якая ўпіраецца ў самае балота. Яна шмат бачыла на сваім вяку, яна шмат нацярпелася ад балота. Шмат асыпалася насеньня з яе, і шмат яго праглынула гэтая багна.

Да гэтага-ж яшчэ адна хвароба далучылася. Балелі карэньні бярэзінкі.

— Нехта іх сасе,—жлілася яна бывала. Але цяпер ніхто больш ня чуў гэтага. Яна трывала, бо прачувала скорую сьмерць. Ад каранёў хвароба падымалася усё вышай і вышай.

— Мне ўжо нямнога засталася,—схілялася яна на жарты ветра.

— Дык я цябе ўцешу весткамі з лесу,—заварочваўся вятрыска з другога боку.

— Ня трэба, ня трэба,—трымацела бярэзінка.

— Дзьмі з пахучага балота,—і хоць нос свой адварочвала, але й радасьцю нейкай шурчэла бярэзінка.

— Досыць я нагавалася, патрываю йшчэ, абы яны ўспалі на лепшы грунт, абы яны выбралі лепшае месца, абы яны ня чулі смуроду, абы з іх карэньняў ня высмоктвала.

Яны й яны толькі былі на вуме старэнькае. Толькі аб іх, сваіх маленькіх зярнятках, клапацілася яна.

І ёй падабаўся балотны вецер.

— Тут смактун, а бліжэй да балота... там горшы, як тут,—сакаталі лісьцікі бярэзінкі, якая хацела праканаць сваіх суседак, што з ветрам з балота прыямней дурэць, як з ветрам з прастору—ад лесу.

Ялінка-ж была маладая. Жыцьця зусім ня знала, і ей жадалася толькі весяліцца. Ёй хацелася дыхаць сьвежым, здаровым паветрам.

Яна ня чула шчэ, як смактун і к ёй падкрад-
ваўся, і часта злавала на бярэзінку.

— Сама згніла—сьмярдзіць, дык смурод
ёй і падабаецца,—з нейкім зухвальствам
казала ялінка.

Што будзе далей, ніколі аб гэтым яна
шчэ ня думала.

Праўда, часамі зайздросьціла яна толькі
тым, што здалёк шапацелі, што ля стужкі
сіняй гайдалі сваімі лапамі.

Але...

— „Карэньням маім і тут вольна“.

Здавалася яна такою думкаю. Ня любіла
толькі ветра з балота.

Але ніхто гэтулькі ня ведаў пакуты, ніхто
гэтак не цяпеў ад балота, як тыя палоскі,
што ўпіраліся ў яго.

Яны многа, многа вякоў пражылі, а шчэ
больш бачылі жыцця тых расьлінак, якія
садзіліся на іх, якія жылі тут. Ня лічылі яны,
колькі ўсякіх было тут насельнікаў, колькі было
тут такіх, што хацелі закрыць сабою ўсе палосы.
Але ўсе патугі, увесь імпэт іх быў дарэмны.

Палоскі былі хворыя. Хварэлі тэй хва-
робай і іх насельнікі, іх госьці прошаныя й
няпрошаныя.

— Яшчэ ўгары... там вышай, сяк-так, а
тут нельга жыць—шапацелі дзікія расьлінкі.

— Смактун, смактун...

Уцякаў адгэтуль, нават, крот.

І зайздросьцілі гэтыя палоскі, гэтыя пра-
галкі пустыя, няўзораныя, усімі пакінутыя,

усімі забытыя... Зайздросьцілі тым палоскам, што ў далі зелянелі зялёнаю рунню.

— Чаму к нам ніхто ня прыдзе, чаму нас ніхто ня вылечыць?—з сярэдзіны чуўся голас да тых капытоў, што тут часамі тапталіся.

— Пражанеце ад нас смактуна, адапхнеце ад нас балота! Нашто яно дарэмна з нас высмоктвае ўсе сокі, якімі-б мы ўзгадавалі буйнае жыта?—крычала з пад плуга баразёнка.

— Дарэмна будзе.

І плуг заварочваў назад.

— Тут смурод.

І палез вышай і далей ад балота.

Ня раз бачылі палосы плуга. Ня раз за весь век бярэзінкі сюды заблуджаў ён і ўзорваў кукі. Ня раз яны засяваліся і рукою людзкою, ня раз прыносіў і вецер пылу—насення, але нічога тут ня ўзростала. Калі-ж і ўсходзіла, дык зараз-жа і гінула. Усё высмоктаў смактун і цягнуў у балота. Яно разбухала, падходзіла, як цеста ў дзяжы, але ніколі нічога не гаварыла.

— Трэба рыдлёўка, трэба — затрашчала бярэзіна пад моцны шум ветра з балота.

А малюсенькія, дробненькія зярняткі?

Яны з тым шухам паляцелі вышай.

На лепшы грунт тых самых палос...

1923 г.

ЦЕМНАЮ НОЧКАЙ.

I.

Атуліла хатку-порхаўку чорная-цёмная ночка. Вось зараз, во-то-то, здаецца расплюшчыць-прыглыне. А хата стаіць раскалмачаная. Звычайна пазірае сплюснутымі цёмна-бліскучымі вочкамі ваконцамі, а куды й не разабраць. Толькі нешта ў іх паблісквае. Мітусіцца агоньчык. Нібы дурэе па лучынцы, устаўленай у „дзедз“.

У сярэдзіне хаткі нешта краталася-варушылася.

У надворнай-жа цемені плыла ціш, і па ёй хваляваўся бліскучы ручаёк-істужка вочак хаткі.

За хаткай перарыўна шапацела кучка хлапцоў. Ніто кагось наджыдалі, ніто пільнавалі-вартавалі порхаўку-хатку. Часамі па сьценах прабягаў заціслы жарцік-сьмех, але ўраз-жа абрываўся й хаваўся пад стрэху.

— Хутчэй-бы ён выходзіў.

— І хутчэй-бы пагрэцца ля вялікага кастра-вогнішча.

— Мудрэй, як па начлезе запалае.

— Ня трэба будзе сьцягваць і ламачча.

— Ды будзе чаму пылаць. Многа дроў там зложена. А яшчэ як прамочым газаю чырвонаю!..

— А яго?.. Што з ім будзем рабіць?

— Што рабіць... Сасмажым на ражэнчыку. Смачная скварка будзе...

— А хто-ж есьці будзе?

— Не бядуй: зямелька даўно прагаладалася.

Такі шорах чуўся за хаткай і раз-по-раз пошчакам па сьценах выбягаў зірнуць на вуліцу й абрываўся ў чорную ціш ночы.

А ў хатцы?

У хатцы ля лучынкi стаяў сын, а ўзапечку сядзела матка.

— І што ты сабе думаеш, у якую ты шкуру пусьціўся? Вой, вой! Што-б гэта сказаў табе бацька? Думаеш паглядзіў-бы, пахваліў? Дому свайго цураешся. Маткі сваёй ня хочаш пашкадаваць на старасьць. Каб цябе, мой сыночак...

— Мама,—абарваў сын,—годзі ўжо мне ўпікаць. Досыць я чуў тваіх пракленаў, але з дарогі, па якой я пашоў, ня сыйду ўжо..

Падышоў да стала, адкрыў настольнік і адрэзаў скібку чорствага хлеба.

— Бач, як голас ужо узьнімаеш! Ня можна ўжо й слова табе сказаць. Што-ж, хіба я табе ня матка?

Прытуліла хвартух да вачэй, і сама сабе ціха ўсхліпвала—прычытвала:

— Пакараў мяне бог. Колькі вас мела, мае вы дзетачкі, усе мяне пакінулі. Адзін ты астаўся... Хай-бы ён лепш маленькі задушыўся... Сэрца маё разрываецца, а ён назнарок... Назнарок нарэзвае нарэзанае й без таго... Ці я цябе, мой сыноч, ня любіла, ці я цябе мой сыноч не даглядала... Колькі ночак над табою прастаяла. Думала прычакаць пацехі на старасьць... А ён...

Мацней прытуліла хвартух да вачэй.

А сын шмаргануў настольнік, і ўзрок яго супыніўся на лучынцы. Ня сьлёзы на вочы набягалі. Даўно ўжо высушыў ён іх. Іскры-воблеск ад патрэскваючай сінняй лучынкi мігаліся ў іх.

— Эх, гэтыя сьлёзы! Ці-ж ня вы мяне штурханулі на няведаную мне дагэтуль дарогу? Вы—жала пчалінае,—нібы пра сябе шапталіся вусны.

— Я вырваць яго хачу,—прагучэла ад грудзей сына.

Схамянуўся, падышоў да маткі.

Адарваў хвартух ад вачэй і прысланіўся да матчынага твару.

— Пакінь, мамка, плакаць, на мяне наракаць і праклінаць. Досыць сьлёз пралілося і бяз гэтага... Ня ўжо ты думаеш, што мне ня шкода цябе, тваёй старасьці, тваіх сівых валасоў? Няўжо ты думаеш, што я твой непрыяцель, непрыяцель свайго дому? Няўжо ты думаеш, што ў мяне ня сэрца ў грудзёх? Мама, як ты плачаш,—шчыміць, ой, моцна шчы-

міць і маё сэрца. Але-ж ня плакаць мне хочацца, а хочацца зьнішчыць твае сьлёзы-гора. А яно вялікае. І ня голькі над нашаю хаткай вісіць. Яно ва ўсіх шэранькіх, кудлатых, расьцярушаных... Душыць, гняце й упіваецца сьлязьмі матак, бацькоў, дзядоў, бабуль, сыноў-братоў і дочак-сёстраў. І гэтае гора, мамка ад людзей, ад людзей, што многа маюць, самі не прауюць а нас наймаюць.

Ты сама, падумай. Ну, сядзеў бы я дома... Няўжо нас гора-бяда пакінула-б? Няўжо з свайго агародчыку да чужіх недаедкаў шчасьце-б у нас завітала? Няўжо ты па сабе ня ведаеш, што за цэлы век ня было ў цябе прасьветлай часіны?

Ты часта ўспамянаеш сваіх пакойных дачок. „Чаму ўсе яны паўміралі? Хай-бы хоць адна была жыва, мо' і мне лягчэй было-б на старасьці веку дажываць“,—часта кажаш ты. А як табе здаецца, чаму яны ня жывы? Ты-ж іх даглялала, але... часта ў двор зарабляць трэба было хадзіць. І чаму гэта яны—паны такую гібель маюць, а мы... Мама, і мы людзі. Ці мы-б ня ўмелі палюдзку пажыць? Ці ня сумелі-б мы весяліцца і радавацца на жыцьцё з нашаю любасьцю да працы, да зямелькі. Бацька наш век біўся, біўся і нарэшце змогся. Ня лічылі і вы самі, мусіць, сябе за людзей, калі мяне хацелі вывясцьці ў людзі. Няўжо думаеш, я ня ведаю колькі табе каштавала недаяданьняў, недасыпаньняў, непасільнае працы, гэтае „ў людзі“. Мамка, я знаю.

Я вышаў у людзі, толькі адно шчыміць у мяне жаданьне каб і ты, і суседзі нашы, гэтка, як і мы, таксама вышлі ў людзі. Ды вось чаму, мамка, ня пілнуюся дому. Вось чаму, як ты кажаш, у сабачую шкуру пусьціўся. Паноў, мамка, трэба зьнішчыць, зямельку ад іх адабраць. Атрахнуцца ад дзядоўскіх сьлядоў. Страсянуць дзядоўскую веру трэба, мамка. На месца долі сьлязьлівай свой лёс трэба з розумам заручыць...

— Стук, стук, стук—забарабаніла штось у мыцельнае вакно.

— Нехта быццам стукае. Глянь у вакно. Ды запалі другую лучыну, а то, бачыш, скоро стухне,—нібы прабудзілася матка.

Прабудзіўся. апамятаўся і сын.

— Гэта-ж я забыўся: мяне чакаюць там хлопцы. Я забег узяць хлеба. Яны ад раньня шчэ і крошкі ў роце ня мелі.

— Хто-ж яны? Няхай-бы ў хату зашлі,—адазвалася матчына сэрца матчыным голасам.

— Гэта хлопцы, што хаваюцца ад жандараў. У хаце небясьпечна. Дык я пайду. Ці ёсьць, мама, хлеб у нас.

— Ды вось толькі на сталі.

— Ну, то хай, мы дастанем у Язэпа.

— То бяры, а я і так, з бульбаю перабуду,—гаварыла матчына сэрца.

І сын пасьпешна з кавалачкам хлеба вышаў з хаткі.

— Мамка, толькі ня плач і не праклінай мяне. Я вярнуся з новымі весткамі.

Апошнія словы.

І праглынула яго ціш і цемень задзьвернае ночы.

А матка паправіла лучыну і села за прасьніцу.

Сон ад яе адышоў. Ня плюшчыліся вочы. Думкі не давалі супакою і пад журчаньне вераценца кружыліся-снаваліся, як тая нітачка ад кудзелі.

„Пашоў, а куды?—і ня спытала. Ходзіць недзе і ходзіць. Дадому калі-ні-калі толькі паказваецца. Што гэта з усяго будзе. Што-раз ён мяне пацяшае сваімі размовамі, а што будзе, хто ведае. Нек, ня зносіць мой розум яго гутарак. Але-ж і шкода нек і злосьць часамі на яго. Навошта я яго сёньня ўпikнула. Хай робіць, што хоча, можа ён і лепш ведае. Ня буду больш нічога яму казаць. Але-ж, і Гануля казала, што і яе вось гэтакі, як мой“...

Прамігнуліся прад ёю вобразы хлопцаў, тых, што цяпер хаваліся ад жандараў. Перадумалася ўсё, што хто калі казаў пра яе сына, як адны лаюць ды гавораць, што праз яго ласку ўсе беды на сяло.

— Каб калі ён у мае рукі папаўся, годзі-б было яму тут людзей чмуціць.

Успомнілася, як адзін раз прад людзьмі крычаў Нічыпар; успомнілася, як заступаўся за яе сына Сымон і, міжвольна ў думках яна пакляла Нічыпара і сьветлаю думкаю апавіла Сымона.

І так з думкамі пасуквала і пасуквала кудзельку. Вераценца журчэла і ценню доўгаю прабягала па доле.

Лучынка за лучынкаю згарала. На зямлі ўжо шмат нападала вугалёў. А матка не лажылася. Ужо і пеўні другія прапелі, а яе сон не бярэ.

Сын... адзін ён у яе на вуме.

І хвілінамі ёй страшна рабілася. Клала яна верацяно, і вочы яе ўзьнімаліся па покуць. А адтуль ласкава на яе пазіраў лік маткі з сынам на руках. Ёй хацелася і плакаць і маліцца... І вусны міжвольна шапталі: „багародзіца“...

Потым жадалася разагнаць усе думкі, і яна ўтульвала твар свой у хвартух, а сьлёзы—матчыны сьлёзы—каціліся на яго. То зноў яна бралася за верацяно і напявала сабе нудную песьню, хоць хвілінамі і жадалася вясёлай.

А за хаткай была ноч.

II.

Здавалася, усюды было ціха. Але гэта толькі здавалася.

Лясны гушчар ня любіць цішы. І там, дзе калісь гулі й балі спраўляла ўсякая нечысьць, дзе лясун адчыняў свае харомы на ігрышчагульбішча для лясных начных жыхароў, там гудзела грамада дня. Яна, загнаная сюды ласкаю ўладароў дня, тут вяла бойкую нараду аб тым, каб зноў вярнуцца ка дню, каб бачыць прыветлівае сонейка, пад ласкі якога

аздабляць-успрыгажаць палеткі свае—шырокія прасторы.

Тут былі ўсе, хто волі ўжо паспытаў. Тут быў і Якім, і Рыгор, і Зьмітрок, і Антоць... Шмат іх было тут. Усе яны прагліся як найхутчэй пазбыць ненавісны ім налёт беларускіх груганоў, якіх яны сабе выяўлялі, ў першую чаргу, у васобе тутэйшага пана, што вярнуўся ў сваё гняздо і тхнуць не даваў сялянам. Пра яго гэта шапацела грамадка каля хаты Іваніхі. Пра яго і яго гняздо бурлілі і тут.

— Ды хадзем і так шмат часу прабавілі дарэмна.

— Хадзем і спапелім усё.

— Хай памятае драбіны.

— Хай памятае атаву й каровы.

— Засьвіргочуць хай у вушшу яму бізуны, што спаласавалі маю сьпіну.

Кожны гарэў адным гневам, адной помстай. Усім жадалася зьнішчыць да тла панскую сялібу.

— Дык годзі, хлопцы, чухацца. А то й да дня таго прасядзімо і нічога ня зробім.

— Якім, што гэта ты некі задумны?

— Мо' раздумаў ужо. А памятаеш, што казаў, як толькі мы зьбіраліся яшчэ. Казаў: „сам уласнай рукой падпалю“.

— А гэта, як забег дамоў, штось задуманы стаўся.

А й шмат перавярнулася ў Якіма.

Ён рэдка быў дома. То ў горадзе, то ў воласьці, а цяпер пры палякох таксама дома ня бывае. Але сёньня матчын папрок (хоць іх ён і часта чуў, як бываў дома)... а ўрэшце апошнія словы: „дык бяры, а я й так перабуду“, у яго штось перавярнулі. Ён, ідучы да лесу, ўсё перадумаў, што казаў матцы, а матка яму. Але ў словах маткі ён не знашоў нараканьня на паноў, а толькі на самога сябе. У той-жа час адчуў, як ніколі, матчына каханьне да ўсіх такіх, як і сам. І вось у яго мігнулася думка старасьць матцы зрабіць радаснаю. Але-ж чым і як? Тут яму набегла на вум, што чуў ён у павеце ад сяброў, як хадзіў да іх за парадаю, што хутка бальшавікі прыдуць. А калі так, то наша будзе й гняздо, якое сёньня надумаліся спаляць,—думалася Якіму. І гэта гняздо — лья будзе перарабіць на што іншае. Хоць гэта іншае і не выяўлялася яму вачавіста. Але думалася, што з ім ён магчыме адплаціць і сваёй матцы і ўсім маткам. І вось адпала ахвота ў яго паліць.

— Браткі, што карысьці будзе нам, як мы спалім.

— Глядзі пра што загаварыў? А тое, што ня будзе яму больш дзе прыстаць.

— Дык і самога-ж разам з дваром.

— Паслухайце, браткі, мяне. Хутка прыдуць бальшавікі, і двор будзе наш. Дык наш-то-ж нам нішчыць сваё добра.

— На чорта ён нам. Нам зямля трэба.

— Усё роўна нам ня жыць у іхніх палацах.

— Ня ўмеем мы ў гэтых пакоях.

— Няхай лепш дымам пойдучь.

— Ня будзем жыць мы, дык нашы-ж змогучь у іх жыць. Унь колькі ў нашай вёсцы хат адно-адно ліпіць. Дзьмухані мацней вецер і—рассыплюцца. А калі й ня жыць, няўжо яны нам ня згодзяцца?

— Дык што-ж патвойму, заставіць яго?

— Мо скажаш заставіць пана?

— Не, не, браткі. З панам я, я сам спраўлюся. Хочаце, яго жывога сюды прывалаку. Я знаю ўсе выходы там і ўходы.

— Э, выхваляйся, чулі мы ўжо ад цябе й раней.

— Ну, вось будзеце бачыць, калі праз паўгадзіны пан ня будзе тут. Толькі хто са мною: яшчэ са двух. А тагды—пасля расправы з панам на другую ночь на жандараў у воласьці зрабіць напад.

— Эт, хлопцы, ня слухайце яго. Хадзем.

— Чакай, калі і паліць, то чаго-ж усёй грамадзе йсьці. Але калі ўжо так, то хай Якім з Рыгорам і Зьмітрам ідуць, а заўтра папробуем на воласьць.

— Дык хадзем, браткі, Рыгор і Зьмітрок.

— Хадзем.

Тры асобы зьніклі у гушчы лясной. Толькі патрэсквала суччо пад нагамі. Праз колькі хвілін і трэск ня быў чуцен.

— Ну, што-ж цяпер... Лажэмся-чакайма.

— А добра будзе пану так гэта пстрычак надаваць.

— Ну, я, брат, і куксаля не пашкадую.

І кожны ўжо меркаваў, як будзе помставаць, спаганяць злосьць на пану. А некаторыя ня верылі, што Якім прыцягне пана.

— Вось на воласьць. Во там бадай, будзе цяжэй, як з панам.

— Заўтра я схаджу, ды так гэта крыху там разьнюхаю.

— А ў мяне там добра знаёмы пісец, вась хіба да яго даведацца.

Грамада гула ў цемры лясной. І здавалася не прашло й паўгадзіны, як не падалёку пачуўся знаёмы сьвіст Якіма. Грамада адазвалася і праз колькі хвілін распраўлялася з панам.

А праз дзень па вёсках пранеслася трывожна-радасная чутка, што хтось перабіў у воласьці ўсіх жандараў і чуць самой воласьці не спалілі, каб людзі не ўратавалі.

1922 г.

МІКІТА ШПЭНДЗІК.

— Жыцьця няма!.. Проста, тхнуць нельга ад іх,—скардзіўся Мікіта Шпэндзік свайму суседу Міколе.

— Хурманка трэба, да Мікіты загад, а як сенакосу, дык Мікіту і няма. Адно ім...

— Але! Ты кажаш, табе так, а мяне хіба ня гэтак папіхаюць? Мікола мае пару коняй, Мікола багаты, усюды Мікола.

— Няўжо-ж. Нехта вінен, што яны бедныя. Гультаі ўсе. Вось хоць-бы Пятрусь, толькі з вудаю і сядзіць на рэчцы.

Разжурыліся два суседы. Іх гора, іх бяда была аднакая. Чаму гэта іх, Мікіту і Міколу, „сталых“ гаспадароў, дзедзічаў, цяпер усюды папіхаюць? Чаму да іх няма даўнейшае павягі? Чаму Пятрусі ня йдуць больш да іх на работу, а лепш з вудаю сядзяць на рэчцы? Чаму Пятрусям і зямля і сенакос, а ім нічога акром, што тыдня ехаць у хурманкі? Многа крыўды.

— А ўсе затым,—трактуе Мікіта,—што мы папусьціліся ім. У сяле старшынёю—хто? А ў воласьці—таксама. Кажуць-жа, Галетнік у камуністыя запісаўся, дык вось за іх цягне, каб з яго духі выцягнула...

І Мікіта пачынаў лаяць усіх.

Гэта-ж думаць, Мікіта меў дзье валокі зямлі, даўней парабкоў трымаў, а цяпер у яго аднялі палавіну зямлі і аддалі бруковым. Колькі раз хадзіў у воласьць,—нічога не памагло. Вось цяпер Мікіта і скардзіўся, ды ня то „скардзіўся“, а нават гуртаваў каля сябе гэтакіх, як і сам.

— Трэба сталых гаспадароў выбіраць у воласьць,—казаў Мікіта.

— А то пасадзяць абадранцаў... Яны і гаспадаркі ня ведаюць і жыцьця нашага ня знаюць.

Калі Мікіта казаў пра „сталых“ гаспадароў—вядома было, якіх. Ёх—трох у вёсцы. Усе маюць па дзье ды і больш валок зямлі-шмат коняй, гаўяды, трымаюць парабкоў. Гэт, кага жыцьця, праўда, ня зналі тыя, каго Мікіта зваў „абадранцамі“. У іх ня было на чым гэтак гаспадарыць, ды і часу ня было, каб жыць палюдзку. Заўсёды ім трэ было то адрабляць, то зарабляць. Цяпер-жа „абадранцы“ пачалі „станавіцца на ногі“, як казалі і самі Шпэндзікі, а гэта было не пад густ апошнім. Вось яны ўсякім чынам стараліся перашкаджаць, каб „абадранцы“ не зрабіліся „дзедзічамі“.

Давядзецца якія зборы рабіць, ці хурманкі адбываць, зараз Мікіта крычыць: „На дзесяціны разлажыць“, „з двара адбываць“. Гэтак мяркуе, каб увесь цяжар клаўся на бяд-

нейшых. Давядзецца-ж дастаць чаго з вола-
сьці або павету—і тут Мікіта ня міне. Разьмяр-
коўваць на душы не згаджаецца, бо яму мала.
У яго тры душы.

— Хто вам вінен, што ў вас, многа душ,—
казаў у гэтых выпадках Мікіта.

Тут-жа ён, як казаў пра яго Мікола, „уво-
дзіў у вушы“ пра падаткі, пра хурманкі,—
што ўсё дзеецца горш, як бывала.

Бывала-ж яму было добра. У воласьці быў
яго сябар, „сталы“ гаспадар. З ім Мікіта заў-
сёды „меркаваўся“.

Прашлі часы „меркаваньня“, насталі часы
змаганьня. У гэтым змаганьні „абадранцы“ й
„сталыя“, ня могуць меркавацца, бо гэта
сьмерць для першых. Толькі памяркуйся, а
„сталы“ з цябе й жылы выцягне.

На ўсе гэта разумелі. Мікіта карыстаўся.

— Вось бачыце, як прыдзе Апанас—кожны
дзень загадвае аддаваць масла, а не—дык
судом страшыць.

Дзе толькі льга было, Мікіта шпіляў і шпі-
ляў. У яго руку казалі яшчэ некалькі замож-
ных. Відаць было, што яны ненарокам узьнялі
свой голас, а прагліся ўсе справы захапіць
у свае рукі, каб абцяць задоўгія рукі „абад-
ранцаў“, як казаў Мікола Мікіту.

— Штосьці Мікіта разьездзіўся,—прыкмя-
чаў Пятрусь.

І Мікіта езьдзіў. То па колёсы, то да свая-
коў. Не глядзіць ні на пагоду, ні на час. Едзе
й едзе.

А час падыходзіў да восені. Пачалі хадзіць чуткі пра перавыбары.

— Цяпер будзе йначай,—казаў Мікіта, як прыяжджаў ад сваякоў.

Усюды падгаварваў і згаварваўся. Нават, у руку „абадранцаў“ пачынае трапляць. Нават, старшыня чагось з воласьці да яго колькі раз заехаў.

— Крыху лягчэй стала жыць. Выедзеш на кірмаш у мэстечка, усё ж і дастанеш чаго хочаш, нават таней, як у коопэратыве.

Альбо:

— Зайдзі і ў мяне вазьмі каня паараць, потым памяркуемся,—раздабрэў Мікіта.

А Мікола ўжо ўсюды і ўсякаму трубіць, што Мікіта разумны чалавек, што будзе добры парадак весьці: кожны па чарзе будзе ў хурманкі ехаць, з падаткам ня будзе налягаць. Адным словам—Мікіта самы лепшы чалавек.

II.

Здарылася так, як не павінна было здарыцца. Чалавек, дамагаючыся чаго аднаго, часамі не ўважае тых сетак, якія растаўляюцца наўкола з тых бакоў, адкуль і не чакае. Так і тут.

Прыехаў каморнік абводзіць межы размяркованых—быўшых панскіх—фальфаркаў. Кожнаму безьзямельніку й малазямельніку хацелася пэўнасьці, хацелася ведаць, дзе яго паласа, ці хутар, які даецца яму ў бястэрміновае карыстаньне. А чакалі гэтага каморніка

аж ад самае вясны. Прыехаў-жа ён восеньню. Вось усе і ўзяліся каля зямлі. Той у камісіі, той упаўнаважаны ад беднякоў, а той проста рабочым ходзіць за каморнікам і дапамагае разьмерваць. Думкі ўсёй беднаты былі пакіраваны ў гэты бок. К гэтаму-ж яшчэ далучылася і тое, што ні з воласьці, ні з павету ў гэты час ніхто не заглянуў у Прынёмне.

— Хутка, кажуць, перавыбары будуць. Трэба ўважна аднесьціся да іх. Штось Мікіта Шпэндзік ўзварушыся,—рупіўся Пятрусь.

— Трэба сваіх падтрымаць. Каб не праскочылі часам такія, што нам калы ў калёсы будуць устаўляць,—дакладваў Пятрусь.

— Эт, неяк і бяз нас абыйдзеца. Трэ, з зямлёю закончыць,—часта чуліся адказы.

Гэта ўсё было на руку Мікітам, Міколам і да іх падобным. Яны не драмалі.

— Вось тагды, брат, сваё вернем.

— Ня будуць гэтак нас драць.

— Мы пакажам ім смак,—гэтак казаў Мікіта Міколу, апавядаючы, што ўжо ўсе вёскі воласьці аб'ехаў і ўсюды пападгаворваў сваіх.

Выходзячы-ж да сялян, ён зусім інакшым тонам да іх гаварыў.

— Думаеце, мне шкода, што зямлі ў мяне аднялі? Зусім не. З мяне хваціць. Няхай робяць. Але адно—трэба, каб быў парадак.

На парадак больш як на што налягаў Мікіта. Кажучы пра яго, трэба было ведаць, аб якім парадку йшла гутарка. Яго твар зіяў, як

хто ўспамінаў са стараны, што даўней і зароботкі былі, і грошы пра чорны дзень, адным словам, калі казалася пра „гожасьці“ струхлеўшага часу.

— Ці-ж-бы я гэтак зрабіў з сенакосам? Аднаму па-горла, будзе вось вясною прадаваць, а другому і нічога не далі. Калі даваць, дык усім — на каровы.

— Гэтак, гэтак!

— Прадаваць кажаш, Мікіта — чулася некалькі галасоў, — так... але так...

Гэта дапамагала Мікіту вяршыць.

— Чаго вы прыціхлі, чаго маўчыце, чаму даеце волю ім, — прасьцерагаў Пятрусь, але гэта прасьцярога ня мела належнага водгуку.

Толькі нарэшце схамянуліся, як Мікіта ўжо загадваў сабе хурманку, каб ехаць у воласьць.

— Другое ўлады нам ня трэба. Гэта — наша матка. А прыезджым мы ня вельмі дамо разгульваць, — з нейкай асанасьцю гаварыў ужо Мікіта.

Ён на перавыбарах увесь час гаварыў у руку воласьці, „бо гэтак-жа трэ было“, „іначай нельга“, казаў ён потым Міколу за чаркаю самагонкі.

— Хэ, прыпёрся гэта ка мне Пятрусь, а я яму зразу — заплаці за заяву, а сам можаш за дзьверы.

— Так іх, так. Хай знаюць, — хваліў Мікола Мікіту.

Праўду казаў Мікіта раней. Парадак пашоў зусім іншы. Перш за ўсё Мікіта, як член валаснога комітэту, адабраў сваю зямлю і—аддаў у арэнду.

— Я служу, я маю права—гэтак было ў Мікіты. Налёг Мікіта на парадак, што называецца.

— Аж тхнуць нельга,—ужо жаляцца бяднейшыя. А заможныя рады: „Мікіта—маладзец, усё зробіць“.

Робіць, праўда, што робіць. Няма чаго сказаць! Сваёю няцікаўнасьцю, сваёй бязуважнасьцю наклікалі бяду беднякі на сябе.

Пачалі распаўсюджвацца ўсякія чуткі, ўсёроўна, як гадзюкі вылазячы з-пад карчоў з сваім гідкім сыканьнем, з сваімі падвойнымі языкамі. І нельга ніяк дазнацца праўды. Нельга ніяк праканацца, бо што-ж, калі гэтак і ў воласьці казалі. Газэт-жа нідзе й почуту ня было, калі ня лічыць паху ад цыгарак, якія дыміліся ў губах задраўшага галаву Міколы й яшчэ некалькіх „сталых“.

Ды ўсё так рабілася, што Мікіта быў ня Мікіта.

— Што-ж я? Я-б усё зрабіў, але мне кажуць, дык мушу слухаць,—гэтак апраўдваў сябе Мікіта, калі хто-небудзь зьвяртаўся з якой-колечы просьбаю.

Але ня ўсім быў гэтакі адказ. Часта чулася ад Мікіты інакшае.

— А я знаю, гэта ты.

— Добра ўсё будзе зроблена.

Гэта было тады, калі Мікіту казалі жонка:

— Прыходзіў Алесь, пуд мукі прынёс.

Мікіта ўжо ведаў у чым справа. Але ляпей ён уважаў самагон.

— Гэта ажыўляе чалавека. З гэтым усё льга зрабіць,—казаў Мікіта таму, хто з гэтым прашэньнем зьвяртаўся да яго.

Дзівіліся толькі Пятрусі, чаму гэта сын Міколы ня ў войску, а дома; чаму гэта Трахім косіць дзеве дзесяціны атавы, калі ў яго й свае пропасць; чаму гэта ў воласьці больш бяруць за запісы ўсякія ды заявы, як у другіх валасьцёх. І шмат, гэтакіх „чаму“, як зданьні мінуўшчыны жудаснай, брадзілі між тых, што ў Мікіты былі „абадранцамі“.

— Я казаў, ня слухалі мяне,—папракаў часта Пятрусь, як чуў гэтыя „чаму“, а нарэшце дадаваў:

— Папраўляйма памылкі.

— Трэба папраўляць, чаго-б гэта не каштавала.

— Шкода толькі часу, што даводзіцца траціць на гэта, але трэба,—чуліся гэтакія гутаркі ўсё мацней і мацней.

Забросьнена воласьць і чакала часу, каб змыць з сябе смурод.

— Узялі бо звах,—дапікаў часта Пятрусь, няхай паслужыць, няхай пазнае гэтага смаку. Вось вам і смак.

— Нічога: пасолім, будзе смачней,—жаргаваў другі.

Быў вечар. На дварэ цямнютка й ціхутка. Нішто нідзе, здаецца, і ня шасьне. У хаце-ж

Мікіты было якраз наадварот. Гарэла вялікая лямпа: сьвету хоць адбаўляй. Толькі шыбы вакон чорным сваім блескам нібы ўсьміхаліся з кампаніі, дзякуючы якой ня было ціха. Тут былі, бадай, усе сябры Мікіты і рабілі „важную справу“. На стале чаго ня было, а важней усяго выглядала вялікая пляшка з нечым мутным у сярэдзіне.

Спраўляўся баль.

— Трэба аддзячыць. Я ня люблю так, — ледзьве выгаворваў Мікола.

— Эт, глупства, чаму не аслабаніць, калі льга, — з відам важнага чалавека гаварыў Мікіта.

Мікола быў звольнены ад платы падатку, як сям'я чырвонаармейца. Зроблена было шыта-крыта. І козы сыты й сена цэла, здавалася ім.

Але раптам гэты баль быў стрывожаны. Вясельле кончылася не вясельлем.

Запыхаўшыся ўбег у хату стораж з воласьці і, як абухам, крануў галаву Мікіты, у якой усё ужо блыталася й блыталася.

— Нехта з павету прыехаў. Казаў, каб раз-жа вы прышлі туды.

— Гэ, якога там чорта прыгнала, — гукнуў Мікіта. Але рука ўжо мацала на сьцяне, мусіць, шапкі ці чаго іншага.

— Мала ім дня. Ноччу трывожаць. — Вышаў Мікіта з хаты.

Праз колькі дзён дзівіўся Мікола, чаго Мікіта засядзеўся ў павеце й ня едзе дамоў.

ЯК КРАСНАЗОРЦЫ ЗЯМЛІ СЦУ- РАЛІСЯ.

Нібы—казка.

— Чакайце-бо, вось мне набегла на памяць! Вы ўсё жаліцеся на долю: „мусіць доля наша такая. І цяпер праўды няма. Казалі: зямлі будзе ўсім удосталь. Казалі: ўсе будуць роўнымі, а дзе-ж яно ўсё гэта? Палёгкі ніякай няма. Ліхая наша доля“... А вы..? Але, пэўна, вы ня ведалі Міхаля Старога з Красназорак, што за балотам, за галамі. Памёр і ня дачкаўся таго часу, пра які ён, бывала, любіў часта казаць: «Эх, прыдзе час,—але я ўжо, мусіць, не прычакаю,—прыдзе і ўсіх параўняе. Усе будуць роўна гараваць, будуць роўна й панаваць. І мужыкі самі сцураюцца сваёй зямлі, сваёй уласнасьці. От успомніце, некалі маё слова. Сабакам назавеце, калі будзе няпраўда». Дык але-ж, наліха яму, і праўда. Гэтак сталася ў тых-жа Красназорках. Я сам на свае вочы бачыў, на свае вушы чуў. Каб хто казаў—не паверыў-бы, а то сам. Дык ось слухайце, раскажу вам, як гэта сталася, дык мо' й нам льга будзе што пераняць.

Нек гэтым летам жонка прыстала: «паедзь і паедзь у Прыдольле. Аднак ухадзіліся з се-

нам а там мо' паможаш нашым, ды што й дас-танеш.» Падумаў я, падумаў--і хлеб выходзіць, а дзе яго так скоро варвеш, і адзетку няма—запрог каня й паехаў. А ехаць у Прыдольле трэба праз Красназоркі.

Даўно я ўжо праз іх ня ехаў. А была гэта звычайная вёсачка, ну двароў мо' з сорок.

Будынкі, быццам апенкі, каля пня-цэркаўкі паскучваліся—паскручваліся. Па сярэдзіне—вуліца. Сям-там, як тыя тычкі ці пужалы на агародах, тарчалі старэнькія бярэзіны да кляны. Як буслы на адной назе, гуськом, пазіраючы ўніз вочапамі, папрытульваліся «бабы» з «жураўлямі» і нудна скрыгіталі, п'ючы раницаю ваду са студняў. Абгароджвалі вёску вузкія йстужкі палеткаў і сенажацяў. З аднаго боку, ушчапіўшы на шыю пацеркі-праслы, пластом разьлягаўся выган—міска з паўбіватаю, перамешанаю травою-кашкаю. Штодзень тут таўклося—назьбірвалася—гаўяда. Дык я кажу, звычайныя былі Красназоркі, як і наша вёска.

Я гэта еду сабе, напоркваю свайго цюхцяя гвядога ды паглядаю наабапал дарогі,—любуюся на збажынку людзкую. А дзень быў лагодны.

От як цяпер памятаю, сонейка сабе песьціцца, палыскаецца ў белых, пухленькіх аладах-воблачках. Паветра над палеткамі калышацца—гойдаецца, і здаецца,—быццам за вушы падцягае жытныя калосікі на шнурочках, што звязваюць сіня-смуглыя наміткі лясоў і краскі—рассыпаныя каралі лугоў. Еду й сам сабе думаю «добрае жытца, а й ярына

паказвае на ураджай. Добра ў каго многа зямелькі, а вот мне й прырэзку далі, і то ня ведаю—ці стане на той год свайго. Жытцо маё нешта хібіла. Але й як яму ня хібіць—бязгною. А яго-ж і не зьбярэш шмат з гэтага вось цюхцяя да з аднае кароўкі. Ды які й ёсьць, дык хаця-б на сваё, а прыдатак... ці будзе шчэ мой...» Так сабе раздумліваю, ня ўгледзіў калі і ў Красназоркі прыехаў, а гэта-ж такі ў ваб'езд балота дык мусіць вёрст з пятнаццаць будзе.

Вайехаў я гэта і—што за ліха, няўжо мой гняды дзе зьвярнуў у другую дарогу,—не пазнаю Красназорак дый годзі. Гэтак адмяніліся з таго часу, як я колісь праз іх праяжджаў. Нават аж папытаўся, бо кажуць-жа: «хто пытае, той ня блудзіць». Кажуць: Красназоркі.

— А-а, адмяніліся,—падзівіўся я.

Шмат новых будынкаў паабапал шырокай вуліцы, як яблычкі зіхацяць. Хораша так гэта паабгароджваны новымі частаколамі, а то й дошчачкамі. За хатамі відаць садзікі пазасаджваны. Так вось і трапечуць сваімі лісточкамі, нібы ўжо вучацца прыманьваць да сабе ў сьпеку-гарачыню. Ня відаць штось і цэркаўкі. А дзе, як мне памятаецца, быў выган—здаля відаць—калосіцца жытцо, быццам наша балота чаротамі.

— Шмат адмянілася,—думаю сабе. Толькі з прыезду нашага, нібы якія здыхляціны, валяецца кучак некалькі асунуўшыхся, асівеўшых будынкаў. Гэта, як я потым дазнаўся,

былі гнёзды даўнейшых багацеяў, што камандавалі, бывала, усёю вёскаю.

Тут мне захацелася піць, ведама, улетку ад гарачыні. Дай думаю забягу ў якую хату. Прыпыніў каня, закінуў лейцы за частакол і вайходжу.

— Дзень добры!

— Дзень добры!—адказвае якаясь бабулька.

Папрасіў вады,—напіўся. Бабулька папытала адкулі і куды я еду, папытала, што на сьвеце чуваць. Я гэта адказаў, як звычайна й дадаў: «Ат, ад ліха ціха, дый добра ня чуваць.»

— Але-ж мой саколiк.—загаварыла бабулька.—Вось у нас ліха ведае, што выдумляюць.

Цэркаўка пазалетась згарэла, а кажуць, што яе тут нехта з нашага-ж сяла падпаліў. А новай і ня думаюць будаваць. Некiх камiтэтаў навывдумлялі, прадстаўленьнi некiя робяць. Да ці чуў, чалавеча, амаль ня ўсе зямлі свае паадцурвалiся, да ўсё некiм хаўрасам—i не разьбярэш. Але-ж кажуць,—хаўрусна—гнюсна, так i гэтта. Адступiўся бог ад нашых красназорцаў. Ня той сьвет пашоў.

Мо-б яна й яшчэ што нудзiла, але-ж вiдно, як чалавек нудзiць, дык нек слухаць ахвоты няма. Бачыш чалавек адно, а табе напяваюць другое.

— Няма мне часу, бабулька. Трэба ехаць, хаця-б да вечара заехаць,—завярнуўся й пашоў.

Еду я.

На вуліцы адно дзедзі сям там дурэюць, сьмяюцца. І да майго вуха ня раз далятаў пісклівы галасок:

— Я бальшавік а ты?..

— Ты будзь нібы пан, а мы цябе праганяць...

Вось наліха вам, як вы ўсё скора пераймаеце,—падумаў я, і неяк весела на душы зрабілася.

Праяждаю.

Бачу будынак большы, як звычайныя хаты. Нават гонтамі пакрыты. Нешта й напісана на ім, але, ведама, як неграматыны, я й не разабраў што.

Але мяне больш за ўсё заняла думка, як гэта яны ад зямлі адцураліся, як казалася тая бабуля. Вот хочацца ў каго распытацца, як улетку піць. Аж бачу перада мною ідзе чалавек з касою. Я гэта таркануў свайго гнядога. Думаю—напэўна красназорац.

— На сенажаць?.. Прысядзь, пад'едзеш крышку,—а у самага на вуме, каб распытацца, дык так і смажыць-карціць,

— З Красназорак? Касіць?..

— Але. Балота там кавалак быў, дык сёння трэба скончыць.

— Каму-ж гэта косіце?.. Я чуў,—вы зямлі адцураліся.—Ня верылася мне, як убачыў я чалавека з касою.

— Да яно так, можна сказаць, адцураліся, але-ж косім сабе.

— Як гэта адцураліся й косім?

— А так, браце. Бывала корпаліся мы на сваіх загончыках, корпаліся, а далей і абрыдзела. Ты й туды, ты й сюды, а яно ўсё—нехваткі, а яно ўсё—недадаткі. Як прышла гэта савецкая ўлада, то нам і прырэзалі крыху зямлі, але-ж што, калі ўзбіцца на гаспадарку трудна. Тое ёсьць, таго няма. Як кажуць,—хлеб ёсьць, квасу няма. Так і мы—ня спытвалі таго й другога разам. А багатшыя з нас ўсё пасьміхоўваліся—падкеплівалі. Але-ж толькі таго—сьмейцеся, калі вам сьмешна, хоць вам та плакаць хочацца, думалася нам. А мы будзем рабіць, як нам розум дыктуе. Ды прыяжджалі да нас з местаў з рознымі парадамі, але ўсяго было—і верылі і ня верылі.

Але вось скончылася вайна, і пачалі нашы хлопцы варочацца з Чырвонае арміі. А ведама, што солдат—то ня баба. Перш за ўсё яны паўлазілі, бач—мы іх павыбіралі ў сельсавет, у валасны савет. А там і пашло ўсё іначыцца. Пачалі гаіцца балючыя нашы болькі. От так струп за струпам і пачаў злазіць з нашага цела. У хурманках парадак увялі, зямлю на нава памеркавалі, з падаткамі стала менш непаразуменьняў. Адным словам, пачалі дбаць. Настаўніка сабе выпатрабавалі. Адчынілі школку тут у вадной хаце. Газэты пачалі атрымліваць. Пачалі мы варушыцца.

Але-ж цяжка патом жылося. Усё на хлеб, калі што прыдабыць. А тут яго й заобмаль. Вось гэта нек раз настаўнік, як мы ўсё бедавалі, што ярына хібіла, вазьмі да й падай нам

думку пра інакшае вядзенне гаспадаркі, вазьмі дай прачытай нам кніжачку пра чужы край, як там мужыкі вядуць хаджайства. А мы і ўхваціся за тую думку. Але-ж як тут прыступіцца. На ўсё, бач, трэба сродкі. Давай гэта мы абгаварваць ды распытваць, дык і даведаліся адкуль іх узяць і якім чынам на дарогу ўзьбіцца.

Вось мы і залажылі сельска-гаспадарчае таварыства. Злажыліся, і перш-на-перш адчынілі краму, каб замест таго, што пераплачваць розным гандляром, хаваць гэтую пераплату у сябе ды скарыстаць на палешаньні ўсякія. А таксама і сваё што, калі выхадна, дык выгадней збыць. А тут нам горад дапамог—плугоў, барон, наогуль сіх-тых гаспадарскіх пралад напавер даў. Насеньня добрага дасталі. Ды нам параілі папару ня пускаць, а засяваць канюшынаю. Ось так гэта, памаленачку і пачалі ўзьбівацца на ногі.

З свайго таварыства мы і не разьбіралі ўсяго, а так згаварыліся—карыстацца за невялікую плату. Пры гэтым-жа ўтварылі комітэт узаемадапамогі. Тут таксама злажыліся, каб было пра чорны дзень. Мала што можа здарыцца. Але галоўным чынам мы даручылі комітэту наглядаць, каб ува ўсіх была аброблена і засеяна зямля. А дзеля гэтага ён веў парад—то таму, то другому загадае, каб каня даў, каб сам пашоў памог,—але больш за ўсё дык сам комітэт рабіў прыклад.

Ось так за год, другі дык і прывыклі, каб гэта пра ўсё абгаварваць (а мы кожную нядзелю збіраліся ў школу, там у нас было ўсё) ды гуртам і рабіць свае справы. А тым часам вачавідкі ўсяго і прыбываць стала і перайначвацца.

Наша таварыства з комітэтам завялі супольную гаспадарку. Узялі да ўзадралі выган дый засеялі. Парасло жыта лепшае, як ва ўсіх. Вось мы гэта паглядзелі дый згаварыліся,—апроч пяці гаспадароў,—усё поле абрабляць супольна. Бач і палеткі льга зрабіць большыя, ды з машынаю льга праехацца, а таварыства наша к таму часу ўжо і прыдбала жняярку да двухлямешных плугоў са тры ці што; дык з таго часу і пашла гаворка, што красназорцы зямлі сцураліся. А мы ня то сцураліся, а яшчэ мацней да яе прытуліліся.

— Дык вось яно як у вас, а я думаў, што й сапраўды адцураліся да куды выехалі ці што, як мне тая баба нагаварыла,—загаварыў я і запытаўся:—А калі-ж гэта вы пазабудоваліся гэтак?

— А вось за гэтыя ўсё-ж гады. Скора, як стала савецкая ўлада, мы дзерава дасталі. А цяпер памаленьку й будземся.. Ну, я ўжо зьлезу: мне трэба вось гэтаю дарожкаю. Гэта-ж вось было балота, а гуртам ужо асушылі, цяпер хоць з канём едзь.

— То бывай здароў,—адазваўся я і замаўтаў пугаю, а сам сабе падумаў: „вось як му-

---

жыкі адцурваюцца зямлі“. І ўспомніліся словы
нябожчыка Міхалы: „а розум хоць ціха, пама-
ленечку да ўсё расьце й паднімаецца на ногі
сярод мужыкоў“.

Дык ось, браткі і сьмякайце да самі на
дарогу выбівайцеся!

1922 г.

ЗЬ МІТРАВА ВЯСЕЛЬЛЕ.

Цяпер, як у бубен б'юць, пра новы быт гамоняць.

А ён маленькімі кропачкамі рассыпаецца сярод старога, так з ім пераблутваецца, перамешваецца, што аж у ваччу рабіць, аж за адным ня відаць бывае і другога. Але гэта не бяда, балазе—ён вольна сеецца і руньню сіняю ўзыходзіць—рунее, балазе—у новы колер ахварбоўваецца жыцьцё наша сялянскае. Хоць праўду кажучы, не бяз мукаў радовых новы быт у нас нараджаецца, але-ж затое, калі ўжо ўкінецца ў які куточак, то ніякім чынам яго ад нас ня вытурыш.

Расчынеце дзьверы хаты сялянскае ды паўзірайцеся, і—вы ў кожнай сям'і ўгледзіце, як чырвань сіняя прабіваецца з пад ануч старых, паабшарпаных, як чырвоны кастрычнік пераліўнымі вобразамі з кутуў сялянскіх адсвечваецца.

Дык пройдемся, паўзіраемся на вясельныя закуткі, на шлюбныя дарожанькі нашай ваколіцы Прывынянскай.

Вы самі ведаеце што цяпер пашла ўстанова новая, што шлюбы ў воласьці цяпер за-

пісваюцца. Запісаўся і тады ўжо хоць к чорту лысаму, хоць ані к нікому.

Праўда, сьперша дык не да спадобы было гэта, асабліва старым.

— Чорт ведае, што выдумалі. Шалеюць людзі і ўсё тут,—гэтак нудзілі па закутках Прывынянскіх.

І з маладых ніхто не асьмельваўся запісаўшыся і жыць разам, ня едучы к папу ды не спраўляючы вяселья. Але гаворка і такая пашла:

— Вось і добра. Ня трэба лішняй і дэрэмнай цеганіны ды пудоў папу вытрэсваць.

А далей і так пачалі гаварыць, нават, дзяўчаты ды жанкі:

— А што хіба поп зьвяжа? Ведама, не. Але вось нек ніякава так,—звычай ламаць. Бацькі жылі—гэтага ня зналі, дзядоўскія звычаі выпаўнялі, а мы вось возьмем раптам ды і разбурым!? Як жа на гэта людзі глянуць?..

Ну, а калі пачало гаварыцца, то нешта павінна было выгаварыцца, бо так-жа ніколі не абыходзілася.

І што-ж бы вы думалі? Знашліся такія пары. Першая, дык гэта Рыгор з Антаніаю асьмеліліся ды і запісаліся, адкінуўшы ўсякія і папоўскія і дзядоўскія забабоны. І жывуць разам яшчэ лепей, як тыя венчанія.

Але гэта што? Вось Зьміцер дык той іначай рызыкнуў з сваёю Марыляю.

Зьміцер—гэта сялянскі хлопец, а Марыля—сялянская дзяўчына, але ня простыя, як кажуць, а „абцёршыяся“.

Зьміцер пашоў у 18-ым годзе ахвотнікам у Чырвоную армію. Быў потым там на курсах і вышаў чырвоным камандзірам. І дзе ён толькі ня быў: і на кані і пад канём, як кажуць. І чаго ён толькі не рабіў? Як стане калі расказваць—дзіву даешся і проста думаеш: хлусіць хлопец і ўсё тут. Ажно не, праўда! Быў аж членам некай місіі, кажа, у Туркястане—паперкі, нават, такія мае. Ды ён такі і дасьціпны хлопец, і кемны, як у нас сьмяюцца: „з пад сучкі яйцы пакрадзе“. Ну, але гэта так сабе, да слова прышлося. Адным словам—Зьміцер то ў Маскве, то на фронце, то ў Туркястане, то зноў у Маскве, а Марыля сабе ў вёсцы дома. Пішуць, адно аднаму лісты і любяцца сабе заачы.

К Марылі тымчасам сватаюцца хлопцы, нават і багатыя. Бацькі-б гатовы ўжо і аддаць яе, а яна—ні прыступу.

— Не пайду й годзі.

Чакае на Зьмітра, а ён вось і пераяжджае на службу ў свой горад, а адтуль і да дому наведваецца.

Адзеты хораша. І—і, ніколі-б не сказаў, што гэта той самы Зьміцер, якога некалі дражнілі: „цялятка“. У бякешы зялёнай, харошай. На рукаве зьяе гвезда, на грудзёх таксама. Шапка каракулёвая, боты чужь ня хромавыя. Аж зіхаціць хлопец. Ну, думаюць, цяпер к Зьмітру ня прыступу. Ці такі-та ён возьме цяпер Марылю? Гі, ды за яго-ж і настаўніца якая не пасароміцца цяпер пайсьці.

А Зьміцер, ведаеце, так і астаўся Зьмітрам. Са ўсімі любіць пажупіць, расказаць, растлумачыць. Зусім не задаецца, як іншы. Толькі перад людзьмі, якім ён казаў: „мінулася ваша“, гэта перад ахвіцэрамі быўшымі, ды папом любіў паказаць сябе Зьміцер ужо ня тым Зьмітрам-цяляткам, а Зьмітрам сьвядомым, новым. Яны яму:

— Вось, бачыш, ты камуністы мусіць, дык унь як адзеўся—увабраўся, а не-камуністыя горш як бывала абадраныя.

А ён:

— О, вам смачна бывалае, бо на плячох вашых блішчэлі пагоны залатыя. А цяпер угледзелі Зьмітра з гвяздою, таго Зьмітра, якога й блізка даўней не падпушчалі к сабе. Зьміцер камандзір... Я ведаю, вам гэта нясмачна. Муляе вам вочы гвезда наша чырвоная, але яна зьяе й зьяцьме, а ваша мінулася. І не падкусіць вам нас сваімі выбрыкамі, што камуністыя, дык лепш адзеты. Народ сам умее добра пазнаваць сваіх прыяцеляў і непрыяцеляў.

А папу дык таксама—ня раз даваў перцу з ягоным богам.

— Крамкі божыя, жака, пусьцеюць, дык вы й чухаецеся.

Ну, але, не аб тое йдзе рэч.

Зьміцер ходзіць к Марылі ды зьбіраецца жаніцца і, ведама, без вянца папоўскага. Яго бацькі ўжо нічога й ня кажуць яму.

— Рабі, як хочаш, ты лепш за нас ведаеш. Што мы. Мы ўжо старыя. Цяпер ваша пара—маладых.

Гэтак у Зьмітра з сваімі, але не гэтак з Марылінымі.

— Як-жа, да як-жа гэта без вянца,—усё яму дзяўбуць.

Доўга прышлося Зьмітру з імі манежыцца, каб уламаць пасвойму.

Бывала, ужо згода; а далей наказ шлюць, што не аддадуць.

Тагды ўжо бралася Марыля:

— Дык я кіну вас і пайду за ім, калі ня хочаце падобраму.

А тут падыдзе й Зьміцер ды давай гэта тлумачыць, што нельга-ж зрабіць таго, што чалавеку няміла і што аніякай карысьці чалавеку не дае.

— Вянец гэта-ж толькі папу патрэбен, а ня нам. Гэта яго дармаедзкі хлеб. А мы любімся і пражывём без яго.

І Марыля кінецца к яму на шыю і горача, горача цалуе. Ведама-ж, як умее любіць беларуская дзяўчына, асабліва, калі яшчэ яна бацьчыць што й ты яе любіш.

І што-ж вы думаеце. Бацькі ўжо і згодны.

Ну, як-бы каму другому, то мо і не, а Зьмітру кажуць.

— Прыходзь з сватамі.

Тут Зьміцер пробаваў яшчэ, каб і бяз гэтага, але Марыліны бацькі намагліся.

— Хай сабе ўжо і без вянца, але як-жа гэта бяз нічога ніякага. То хаця-ж свайго звычайу не зракайся.

Дый Марыля ўжо на гэта:

— А давай, любы, адыграем вясельле пана-шаму.

Згодзіўся Зьміцер.

— Толькі што дзеля людзей, а то лішнія і гэтыя цапстрыкі,—казаў Зьміцер.

А яно бацьком і весялей. Усё-ж такі і людзі будуць, хлопцы і дзяўчаты пагуляюць.

І вясельле адбылося па нашаму звычайу—беларускаму. І з сватамі Зьміцер прыходзіў, і заручыны справіў. Нават запоіны былі. Треба ўжо праўду казаць. Ужываў крыху Зьміцер гары.

А во настаў і самы дзень вясельля. Прыяджае Зьміцер з дружынаю: сваты і свацці, браты і дружкі—усё, як вядзецца. А Марыля адбывае свае абрады, толькі на дзяху не схацела садзіцца.

— Не хачу і ўсё. Яшчэ чаго ня было—на дзяху. Вы хлеб у ёй расчыняеце.

Пара к вянку. Маці Марыліна апратвае вывернуты воўнаю наверх кажух, бярэ хлеб і наогул усё што ў гэткім разе патрэбна, і выпраўляе маладых, абыходзячы навокала ўсе вазы. А вазы ўсё ўвабраны ў чырвоныя стужкі. У самога Зьмітра і Марылі дык як ручнікі—такія шырокія праз плечы абвіваюцца.

Музыкі смаліць, як кажуць, ва ўсю іванаўскую. І вясельле рухаецца з двара, а матка

сьлязьмі заліваецца. Горна чагось ёй зрабілася.

Паехалі. Але-ж не падумайце к папу. Ховай божа, каб да гэтага дапусьціўся Зьміцер, тагды-б усе яго й пальцамі скалолісьмяліся-б.

Аж на дванаццацёх вазох коцяць у воласьць. Там усе аж раты паразяўлялі. Гэтакая неспадзяванасьць і нечаканасьць.

Дзівяцца.

А Зьміцер урачыста падкаціў к валасному ганку.

Дачуліся на сяле, і быццам разьвязаліся хаты: бягуць усе і малыя, і маладыя, і старыя, і жанатыя і нежанатыя. Усе—паглядзець.

— Хто гэта?

— Адкуль гэта?

— Гэта замест царквы ды ў воласьць.

Распытваюцца і між сабою зумаюць.

А Зьміцер з Марыляю ў канцылярыю йдуць і—там запісваюцца. Дружына чакае і на сходавай—няма ёй чаго тут рабіць, як ў цэркві.

—Каб ведаў, адзін кажа, не паехаў-бы я ў гэткае вясельле.

А другі:

—Ня ўсё роўна—хоць праехаліся з пыхам, і гэта наша.

Але вось выходзіць і Зьміцер з Марыляю, а за імі і ўсе валасныя на сходавую.

Тут старшыня бачыць: многа народу, ды і пачні віншавальную прамову.

1870

1. The first part of the report is devoted to a general description of the country and its resources. It is followed by a detailed account of the various industries and occupations of the people.

OBJECT

- 1) To ascertain the extent and value of the various resources of the country.
- 2) To determine the best mode of utilizing these resources for the benefit of the people.
- 3) To ascertain the extent and value of the various industries and occupations of the people.
- 4) To determine the best mode of utilizing these industries and occupations for the benefit of the people.
- 5) To ascertain the extent and value of the various occupations of the people.

REPORT

КНІЖНІЦА „МАЛАДНЯК“

ЦБ Усебеларускага Аб'яднання поэтаў і пісьменьнікаў Маладняк выдае літаратурна-мастацкія зборнікі (вершы, апавяданьні, крытыка) разьмерам ад аднаго да двух друкаваных аркушаў.

Зборнікі прадаюцца ўва ўсіх лепшых кнігарнях і кіосках Беларусі, а таксама на галоўных станцыях чыгунак, якія праходзяць цераз БССР.

У траўні месяцы 1925 г. вышлі:

1. Міхась Чарот—выбраныя вершы.
2. Ул. Дубоўка—Там, дзе кіпарысы (*поэма*).
3. Кузьма Чорны—апавяданьні
4. Адам Бабарэка—апавяданьні.
5. Язэп Пушча—Раніца рыкае (*вершы*).
6. Крапіва—Асьцё (*сатыры*).
7. Маладняк — Янку Купалу (юбілейны зборнік).

У чэрвені выйдзе 7 наступных зборнікаў, а ў ліпені 6.

Dr. [unclear]

И. П. 85.

Цена 20 к.

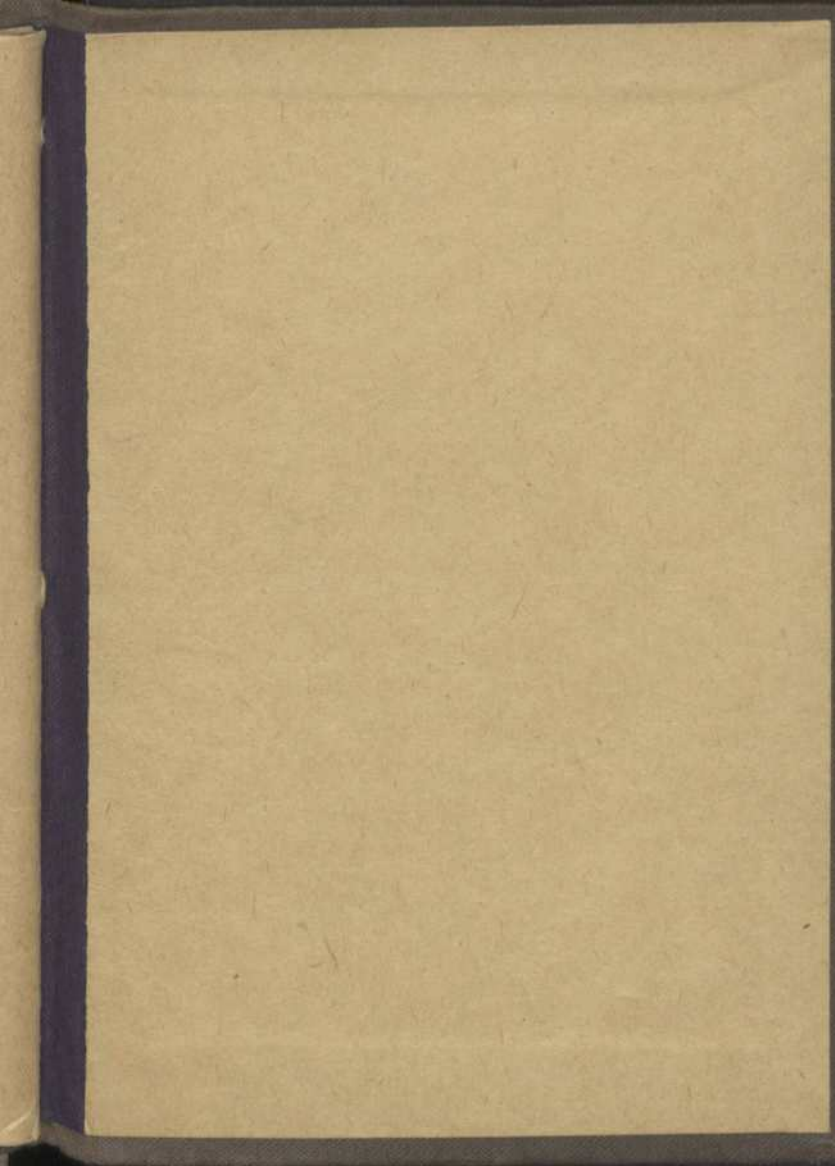

2 Кор.

1964 г.

Бел. сдзеса
1994 г.

B0000002590983